

isaac

DANMARK
Supplerende og alternativ kommunikation

A chapter of The International Society for Augmentative
and Alternative Communication

ISAAC-NYT

nr. 1 - 2013

Om Isaac-Danmark

Formand:
Sissel Madsen
Center for Rehabilitering og Specialrådgivning,
Odense
Tlf.: 63 14 05 67

e-mail:
sissel.madsen@soc.regionsyddanmark.dk
CVR nr. 29948445

Sekretær:
Margit Grønkjær
Kirkebækskolen
Klørvænget 51
2625 Vallensbæk
margit.groenkjaer@skolekom.dk

Indmeldelse kan ske hos formanden.

Kontingent pr. år (dækker medlemskab af både det internationale ISAAC og ISAAC-Danmark):

AAC bruger	kr..... 275,-
Enkelt medlem	kr..... 470,-
Studerende/pensionister	kr..... 325,-
Dobbelt medlemskab (Institutioner/skoler)	kr..... 900,-
Trippel medlemskab (Institutioner/skoler)	kr.....1.350,-
Støttemedlem	kr.....2.500,-

ISAAC officielle tidsskrift: "Alternative and Augmentative Communication – ACC",
abonnement pr. årgang kr..... 540,-

ISAAC-NYT

Medlemsblad for medlemmer af foreningen ISAAC
(*International Society for Augmentative and Alternative Communication*)

Redaktør: Susanne Limskov
e-mail: suli@varde.dk

Bladet udkommer normalt 3 gange om året.

Deadline til næste nummer er primo maj..

ISSN nr. 1397-0747
Oplag: ca. 200 stk.
Tryk: Sissel Madsen
Layout: Gert Krabsen

Foreningens hjemmeside: www.isaac.dk

Foreningens postadresse:

ISAAC Danmark
c/o Sissel Madsen
CRS
Heden 11
Postboks 149
5100 Odense C

Alle henvendelser på redaktionelle spørgsmål bedes stilet skriftligt til redaktionen.

Redaktionen påtager sig intet ansvar for manuskripter, fotografier og tegninger, der indsendes uopfordret.

*Forsiden:
Så er der kage..
Frank stopper efter rigtig mange år i bestyrelsen og det ville han godt markere med os ved sidste bestyrelsesmøde.*

*Bagsiden:
Husk nu..*

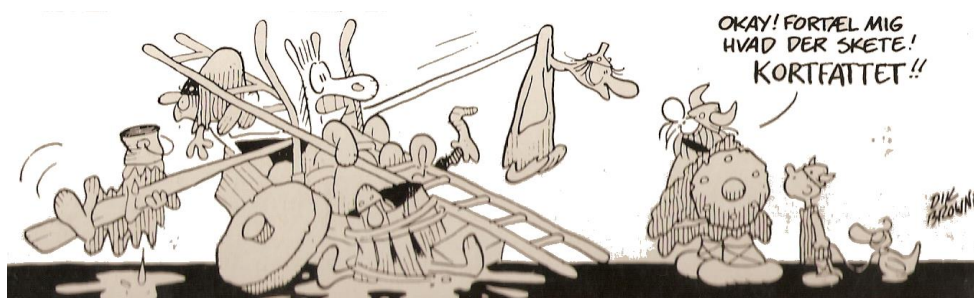
Indhold

Om Isaac-Danmark	2
Redaktørens hjørne	3
Sissel summer	4
UPS	5
Bestyrelsesarbejdet	6
Husk nu – at se i kalenderen.. ..	6
Arbejdsgruppe skriver anbefalinger om AAC-tiltag til Socialministeren.. ..	7
Historien bag nedsættelse af arbejdsgruppen.....	9
Når det "der virker" hæmmer kreativitet og relation	10
Windows 8 – tablets og versioner	15
ISAAC Nordic Research Symposium.....	17

Redaktørens hjørne

v/Susanne Limskov.

Redaktøren: "Mon det kræver, at man skriver noget? Det er blevet marts og vi ser frem til lige straks at mødes i Vingsted til den årlige konference." Siger det ikke alt?

Sissel summer

Hov så skiftede måneden lige endnu en gang og de små forårsbebudere tittede frem under sneen.

Der er noget at fejre dette forår. Vi skal afholde den største danske Isaac konference nogensinde. Det er simpelthen fantastisk at så mange af jer gerne vil komme og høre hinanden og vores gæster. Det glæder mig rigtig meget, at der er fokus på kommunikation så mange steder.

Især fordi jeg for øjeblikket er lidt desillusioneret, jeg synes der er rigtig mange, som ikke synes, at det at deres medborgere kan kommunikere med andet end ja og nej er særlig vigtigt. Jeg kunne kaste om mig med undskyldninger for fagprofessionelle, såsom at der igen er gennemført besparelser, vi har for få ressourcer, for lidt viden og vi har ikke tid. Men jeg har ikke lyst til at høre flere undskyldninger! Hvis vores medborgere skal have et værdigt liv, så skal de have mulighed for at udtrykke sig, på deres sprog - basta!

Da en stor del af i hvert fald de voksne borgere er omgivet af fagpersoner i det daglige, så er det "os" de kommunikerer med. Hvornår har du sidst sagt højt til et andet verbalt talende menneske: "jeg kan godt se på dig, at du gerne vil sige noget, men jeg vil ikke høre det lige nu, for nu skal jeg altså lige komme dig i seng!"

"Jamen, hvornår må jeg så fortælle dig om min biograftur?"

"Mjaaaah, skal vi sige næste gang jeg kommer på besøg om to uger!"

Nej, vel? Dette passer ikke rigtig sammen med at mennesket er et socialt væsen.

Så skal vi have den gamle kampagne frem igen "Har du talt med dit barn i dag?". Den ville nok gøre nytte indenfor dette område. Vi kunne jo ændre den til "Har du talt med dit medmenneske i dag?". Så vil jeg sætte en stor fed streg under "talt med". Ikke talt *til*, om eller hen over hovedet.

En opfordring til jer alle, del jeres tanker om kommunikation, hvor I kommer frem. Så flere og flere i befolkningen får en generel viden om vigtigheden af at kunne udtrykke sig og efterspørger assistance, når de selv mister deres talesprog eller møder andre, som ikke har verbal tale.

--- 0 ---

UPS

v/ Frank Dalhoff

Slet og ret en konstatering.

Læsere af dette udmærkede blad ved nok, altså hvis de læser det, hvem forfatteren af UPS er. Denne halvgamle og glemsomme spastiker som har kloget sig i mange år. Se det, at jeg er gammel og glemsom må alle bare leve med. Jeg kommer også til at leve resten af dette liv med en krop der lever sit eget liv, mere end andre gange.

Den dag, da jeg ville skrive dette, var den hel gal, jeg følte jeg ingenlunde havde kontrol over kroppen, arme og ben kørte rundt på mig, eller snarere med mig. Lad mig slå en ting fast med nagle og søm, dette er ikke forsøg på at få medlidenhed, men det er et forsøg på at beskrive hvordan det føles når kroppen tager over. Kender I det, at I er ved at lave køkkenet om, og om 14 dage skal datteren giftes? Alle håndværkerne har lovet at det bliver færdigt, og alt køre som det skal, men pludseligt går lyset på vejen og alt går næsten i stå. Tømrerne kører hjem for at lade maskinerne op, VVS manden arbejder med pandelampe og du hører beroligende ord fra alle sider, men du kan ikke gøre noget, du tænker på det du skal nå, men du kan bare ikke noget. Heldigvis kommer lyset og det sjove er, du ved det, lige som jeg ved, at mine spasmer bliver mindre.

Jeg ved det så godt, men alligevel lader jeg kroppen få overtaget over mine tanker og mit indre. Jeg har læst en bog som hedder 'ind i væren' den drejer sig bl.a. om, at vi skal være i nuet. Forfatteren siger, at der ikke er nogen fortid eller fremtid, vi kan spole tilbage i vores hoveder som en båndoptager og huske hændelser. Det vil sige, når jeg har spasmer der gør jeg ikke kan skrive, skal jeg ikke spole båndet tilbage til sidste gang jeg havde det på den måde, men bare iagttage det der sker, blot sige, nå ja det sker lige nu, uden at gå ind i det. Jeg må medgive det er død svært, men det ville uden tvivl være meget sundt, hvis vi kunne være i nuet.

Jeg kunne se mange fordele både for os med handicap, men også i samfundet som helhed.

Lad mig konstatere, at jeg ikke kan styre min krop med tankerne endnu, men øvelse gør mester. For det andet kan jeg konstatere, at UPS atter blev færdig, på trods af forfatterens ældning og manglende evner til at styre sin krop ved tankernes kraft.

--- 0 ---

Bestyrelsesarbejdet

v/Margit Grønkjær

Siden sidste ISAAC-NYT har vi afholdt heldagsmøder i Odense i hhv. november og januar måned, desuden har vi haft nogle Skype-møder, megen mailkorrespondance og aktivitet i Dropboxen. Der har været informationer og diskussioner.

Som I kan læse andetsteds i bladet har nogle medlemmer arbejdet målrettet i forhold til arbejdsgruppen om komplekse kommunikationsbehov, andre har fokus på den årlige konference, ikke at forglemme Awareness Month, hjemmesiden, bladet, nordisk og internationalt samarbejde osv...

--- 0 ---

Husk nu – at se i kalenderen..

v/Gert Krabsen

I dagligdagens trummerum er det vigtigt – selv i tider med nedskæringer, krise og almindelig travlhed - også at tænke på sig selv. Herunder den faglige udvikling og videreuddannelse.

Husk derfor indimellem at se kalenderen på <http://kommunikation.socialstyrelsen.dk> (det vi tidligere huskede som 'kommunikation.hmi.dk').

På bagsiden har vi lavet et skærmpoint af kalenderen, som den så ud i starten af marts..

Og husk også at melde jeres egne arrangementer ind til kalenderen – ellers kan vi andre jo ikke finde dem!

--- 0 ---

Andekald for hørehæmmede..

Arbejdsgruppe skriver anbefalinger om AAC-tiltag til Socialministeren..

v/ Vibe Lund Jensen

Når mennesker med komplekse kommunikationsbehov (se faktaboks) skal have adgang til at kommunikere hver dag hele året, kræver det, at folk og offentlige instanser omkring dem er i stand til at støtte op om brugen af alternative og supplerende kommunikationsformer. Denne støtte fordrer viden, holdninger og kompetencer indenfor AAC samt evne til at omsætte til praksis. Dette er langt fra implementeret alle steder, hvor mennesker med komplekse kommunikationsbehov færdes. Socialministeriet har erkendt at der er brug for en særlig indsats på kommunikationsområdet for denne gruppe mennesker. Ministeriet har godkendt et kommissorium for en arbejdsgruppe, der skal tage temperaturen på området og komme med anbefalinger til indsatsområder.

Arbejdsgruppen har været i gang siden september 2012 og arbejder på højtryk. Arbejdet munder ud i en rapport, som skal afleveres til ministeriet. Rapporten forventes afsluttet i maj 2013.

Der er en bred gruppe af instanser og organisationer repræsenteret i arbejdsgruppen, hvilket styrker dens legitimitet. Det er en fordel, at disse instanser har deltaget i drøftelserne om anbefalede indsatser, og således har forhåndskendskab til rapporten, når den er færdig. ISAAC håber det kan være med at skabe politisk bevågenhed på både nationalt, regionalt og kommunalt niveau. Socialministeriet har dog ikke på forhånd tilkendegivet hvordan de mere konkret vil benytte rapporten.

Læs kommissoriet og se hvem der deltager i arbejdsgruppen, bemærk at deltagergruppen er udvidet.

Hold øje med rapporten i maj

Det er vigtigt at skabe politisk og folkelig opmærksomhed omkring rapporten, når den udkommer. Den skulle meget gerne resultere i reelle initiativer til indsatser. Hold øje med www.isaac.dk. Vi annoncerer så snart rapporten er afleveret. Måske kan du være med til at skabe opmærksomhed i dine netværk, dit lokalområde, din region eller nationalt.

Faktaboks..

'Mennesker med komplekse kommunikationsbehov'

- De skal lære at udtrykke sig gennem andre kommunikationsformer end tale.
- De fleste har brug for alternative løsninger også i forhold til skriftsproget.
- De har, som andre, brug for adgang til almene teknologisk baserede kommunikationsformer (sms, internet, e-mail, Skype, digitale billeder, sociale medier m.v.).
- De er livslangt afhængige af støtte fra deres nære omgivelser - som skal kunne afklare deres kommunikationsbehov, kende til alternative løsninger samt give livslang støtte til så selvstændig kommunikation som muligt.
- De skal have tilgængelighed til deres personlige kommunikationsformer i dagligdagen.

Kommissorium for arbejdsgruppe om komplekse kommunikationsbehov

Nye kommunikationshjælpemidler og ny forskning på området for alternativ og supplerende kommunikation har skabt helt nye muligheder for mennesker med ingen eller meget begrænsede kommunikationsevner. Disse muligheder og denne viden bør udnyttes optimalt til gavn for mennesker med kommunikative funktionsnedsættelser. Der nedsættes derfor en tværfaglig arbejdsgruppe, som skal undersøge tilbud og barrierer for indsatsen på området med henblik på at sikre god faglig praksis omkring indsatsen for mennesker med komplekse kommunikationsbehov.

Arbejdsgruppen opgaver:

- Udarbejde en overordnet beskrivelse af eksisterende tilbud på området, og hvordan det matcher udfordringerne på området.
- Identificere specifikke tiltag i de nordiske lande, som Danmark kunne lære af.
- Have særlig fokus på voksenområdet, men med gode referencer til situationen på børne- og ungeområdet.
- Udarbejde anbefalinger til ansatte og ansvarlige i kommuner og regioner med forslag til opmærksomhed og tiltag inden for bl.a. følgende områder:
 - Organisering
 - Kompetencer og efteruddannelse
 - Service
 - Pårørendes rolle

Arbejdet skal munde ud i en kort rapport, hvor arbejdsgruppen kan anbefale nye projekter og initiativer, som kan fremme indsatsen på området, hvis det er muligt at finde den nødvendige finansiering.

Arbejdsgruppens sammensætning:

Hjælpemiddelinstitutet (HMI)
Videnscenter for Handicap og socialpsykiatri (ViHS), Servicestyrelsen
Kommunernes Landsforening (KL)
ISAAC – International Society of Augmentative and Alternative Communication
DH, Danske Handicaporganisationer
DCH, Det Centrale Handicapråd
Behandlingscentret Østerskoven
Teknologi i Praksis, Institut for kommunikation og handicap, Region Midt

Og underskriverne af det åbne brev:

Birgitte Brandt, ergoterapeut og ASK vejleder, specialbørnehave, Odense
Vibe Lund Jensen, konsulent og ASKvejleder, Kommunikationscentret, Hillerød
Marina Lindehøj Hansen, ergoterapeut, Jonstrupvang-bebyggelsen, Værløse
Soffi Rasmussen, ergoterapeut, Jonstrupvang-bebyggelsen, Værløse
Karen Mortensen, pædagog, Ådalskolen Ringsted
Alice Hasselgren, ergoterapeut, Landsforeningen LEV
Jesper Homann, lærer og IKT vejleder, Dybkær Specialskole, Silkeborg

Arbejdsgruppen kan invitere yderligere bidragsydere efter behov.

Tidshorisont:

Arbejdsgruppen ledes af HMI, og mødes efter behov. Der vil blive indkaldt til første møde i uge 48. Arbejdet forventes afsluttet ultimo 2012.

ISAAC-redaktionens tilføjelse til Kommissorieteksten:

I kommissoriet står, at gruppen ledes af HMI, og at arbejdet afsluttes ultimo 2012, men et regeringsskifte og nedlæggelsen af HMI kom på tværs og forsinkede igangsættelsen. Arbejdsgruppen ledes nu af fuldmægtig Helle Bjarnø, og gruppen er udvidet med deltagelse af DTHS og Danske Regioner.

Hvad er DTHS??

- DTHS: Sammenslutningen af Danske Tale- Høre- og Synsinstitutioner
- DTHS er en landsdækkende sammenslutning af ledere af offentlige institutioner, der varetager rehabiliterings- og specialpædagogiske opgaver primært for borgere med funktionsnedsættelser på det kommunikative område.
- DTHS behandler fælles anliggender med det formål at fastholde, styrke og videreudvikle fagligheden på området.

Historien bag nedsættelse af arbejdsgruppen..

v/ Vibe Lund Jensen

I 2009 skrev Birgitte Brandt og Vibe Lund Jensen en projektopgave der undersøgte: *Hvem sikrer rettigheden til kommunikation for mennesker med multiple funktionsnedsættelser uden et talesprog?* Projektet stiller spørgsmålet i lyset af Danmarks tiltrædelse til FN's handicapkonvention i 2009, der understreger lige rettigheder til kommunikation for alle, uanset den enkeltes måde at kommunikere på. Mennesker med multiple funktionsnedsættelser uden et talesprog er dybt afhængige af omgivelsernes holdning, viden og praksis, når det gælder deres tilgængelighed til kommunikation. Projektet spørger disse mennesker om behov og ønsker til kommunikationsmuligheder og fører deres synspunkter opad i systemet til fagmiljøernes *personale* og *ledelser*, til ledelsens arbejdsgiver - *kommunen*, til det nationale niveau *politikeren* og til relevante *brugerorganisationer*.

Projektet afdækker behov for en målrettet indsats på mange niveauer, hvis mennesker med multiple funktionsnedsættelser uden et talesprog skal sikres deres rettighed til kommunikationsmuligheder. Projektet er skrevet som afslutning på den norske uddannelse i ASK.

Projekt og bilag kan læses/downloades via link på www.isaac.dk eller direkte på www.kc-hil.dk/nyt/rapport-om-ask.html

Åbent brev til Socialministeren

Som et af initiativerne efter projektet samledes forfatterne med en gruppe interesserede til en debat. Det kom der et Åbent Brev ud af. Brevet handlede om behov for forbedrede kommunikationsmuligheder for mennesker med multiple funktionsnedsættelser uden et talesprog. Brevet blev sendt bredt ud til **Socialminister, Undervisningsminister, relevante personer i Socialministeriet, Undervisningsministeriet, Det Centrale Handicapråd, Institut for Menneskerettigheder, Specialfunktionen Kommunikation og Handicap (tidligere VIKOM), ISAAC, Landsforeningen LEV, Spastikerforeningen, Danske Handicaporganisationer, Hjælpemiddelinstittuttet, Kommunernes Landsforening og Danske Regioner.**

Daværende socialminister Benedikte Kjær kaldte brevet *et vigtigt indspil i debatten om handicapområdet*. I maj 2011 indkaldte hun underskriverne af Åbent Brev til en drøftelse i Socialministeriet vedr. mulige indsatsområder.

I mødet deltog også Det Centrale Handicapråd og HMI.

"Åbent brev om kommunikationsrettigheder og handicap" og daværende Socialminister Benedikte Kjærs reaktion på det kan læses på www.isaac.dk

Et kommissorium for en arbejdsgruppe

I månederne efter mødet blev *Kommissorium for arbejdsgruppe om komplekse kommunikationsbehov*, formuleret og lagt til godkendelse hos socialministeren. Inden igangsættelsen fik vi regeringsskifte, men kommissoriet blev godkendt - om end med nogen forsinkelse - og arbejdsgruppen kunne gå i gang.

--- 0 ---

Når det "der virker" hæmmer kreativitet og relation

v/Birgit Kirkebæk

I anledning af, at oktober er den internationale 'awareness month' afholdt ISAAC og Kirkebækskolen et fællesarrangement. Oplægsholdere var Sissel Sollied og Birgit Kirkebæk. Vi har været så heldige at få Birgits oplæg til brug i ISAAC. Birgit berører det vigtige emne om vores tiltagende "evidens-tænkning", når det gælder mennesker.

Birgit blev 75 år i år, men er stadig aktiv oplægsholder både nationalt og internationalt. Hun har i en årrække undervist på speciallæreruddannelsen og sluttede sin karriere som professor i Oslo.

Hvad er der i vejen med som lærer og pædagog at eftersøge "det der virker" og bruge de metoder, der bliver anset for de bedste? Måske ingenting – eller måske alting. Hvad er det, der skal "virke", og hvilke signaler giver det dem, det skal virke overfor? Fra det forkerte til det rette. Men hvem skal rette hvem, og hvorfra ved vi, at det, der af læreren eller pædagogen sættes op som det vigtigste, også opleves sådan af den, det angår?

Den danske filosof Peter Kemp anser hele evidensdiskussionen for at være et angreb på lærerens autoritet og pædagogikken som fag. Han skriver:

"Den autoritet, som den personlige og faglige erfaring før gav pædagogen og læreren, skal nu erstattes af "evidensbaseret" læring, dvs. af upersonligt formidlede informationer".¹ Det oplever han som noget, der befinder sig langt fra den pædagogiske takt, som er et grundforhold i pædagogikken. Han mener, at lærerens valg af undervisningsstof med det tendentielt begrænses, og at hele feltet i tiltagende grad underlægges politisk styring. I den forbindelse overvejer Kemp, om vi er på vej mod den lærerløse skole, hvor læreren som person kan erstattes af computerprogrammer.

Han skriver om to forskellige læreropfattelser med hvert sit menneskesyn:

- Den kulturformidlende lærer tænker i dannelse som grundlag for uddannelse. "Dannelse er formningen af det hele menneske som selvstændigt individ i et historisk og socialt fællesskab". Det betyder, at mennesket arbejder på at blive et selvbevidst menneske, der overtager sin egen kultur i fællesskab med andre. Her gælder det om at lære eleverne at indgå i fællesskab med andre.
- Specialistlæreren tænker i, at den enkelte elev skal kunne indgå i konkurrence med andre. Viden ses som den aktuelle nyttige viden. Der er i disse forløb ikke plads til at drøfte tilværelsens store spørgsmål og det gode liv, da "det rette mål" er givet på forhånd. Her gælder det om at lære eleverne at begå sig og gerne overgå andre. Med begrebet specialistlærer tages der ikke afstand fra, at man som lærer skal være dygtig til noget specielt, men til den måde, denne dygtighed forvaltes på i dag.²

På den baggrund er det værd at overveje, hvordan vi kan forene den nødvendige specialviden med dannelsesaspektet. "Lysten til at lære er alle fags moder", skriver Kemp og han fortsætter: "Enhver ved, at det svære ikke er så svært, hvis det er spændende, men at det lette kan være meget svært, hvis det er kedeligt". Hans pointe er, at "den lærer, hvis fornemste opgave er at vække lysten, er forsvundet i den tekniske lærerideologi, der i virkeligheden indebærer, at den sande lærer er overflødig".³

¹ Kemp, Peter (2012): *Filosofiens verden*. Tiderne Skifter, København, s. 241.

² *Ibid*, s. 269-271.

³ *Ibid*, s. 272.

”Men så kommer man og siger, at vi må hjælpe de svageste elever og de svageste lærere, og derfor skal vi have mulighed for at rose de dygtige og fremhæve dem, så de andre har noget at se op til. Og ros til nogle er der naturligvis kun, hvis der er ris til andre”, skriver han og fortsætter: ”Men hvem er de svageste elever? Man vil sige: Det er dem der læser og regner dårligst, men det kunne jo også være dem, der har den svageste karakter, den svageste ansvarsfølelse, den ringeste forståelse for andre, den mindst udviklede bevidsthed om at skulle leve sammen med andre i en globaliseret verden, hvor vi må lære ikke at kritisere hinanden uden at anerkende hinanden”.⁴

Jeg oplever ikke børnene på denne skole som svage mht. karakter, ansvarsfølelse og forståelse for andre. Jeg oplever heller ikke lærerne og pædagogerne som en slags metoderoboter, der er i færd med at overflødiggøre sig selv, men jeg tror, det er nødvendigt at overveje, hvordan vi kan genindsætte læreren og pædagogen som autoriteter på pædagogikkens område i kraft af deres engagement, viden, erfaring, intuition og kreativitet.

Den fælles kedsomhed

Den store danske pædagog Holger Henriksen bruger i sin erindringsbog udtrykket ”den fælles kedsomhed” til at beskrive undervisning uden udfordringer og nysgerrighed. Med afsæt i sin tid som lærerstuderende skriver han: ”Om undervisningen må man gentage: Den samme kedsomhed! Måske kunne min seminaritid have været anderledes, hvis lærere og elever kunne have talt sammen om den fælles kedsomhed? Det ville have været en udmærket indføring i det kommende arbejde at gøre det til et tema i undervisningen. Det kunne måske have fremmet en vis metodisk kreativitet”.⁵ Hvor meget ”fælles kedsomhed” er der i specialpædagogikken i dag, spørger jeg så om? Får kravet om forudsigelighed og struktur os til at undervise på en rituel måde uden progression og udfordringer?

Tør vi tale med de specialunderviste børn, unge og voksne om ”den fælles kedsomhed” og gøre noget ved den? I hvilket omfang er vi som specialpædagoger i stand til at kigge ved siden af mønsteret, når det for en stor del er det mønster, som en diagnose repræsenterer, vi er specialister i at genkende og behandle? Ved at kortlægge og beskrive problemerne, tror vi også, at vi er på vej til at løse dem. Det er det, Peter Kemp beskriver som for let og for lidt. Det er for let og for lidt, dels fordi det tendentielt hindrer læreren i at bruge sig selv på nye måder, dels fordi vi i den ekstreme fokusering på evidens glemmer, at det ikke er alt, der kan måles.

Nye indfaldsvinkler

I et pågående bogprojekt, som bestyrelsen for den danske afdeling af Nordic Network Disability Research har igangsat under titlen ”Handicapforståelser”, har nogle af skribenterne væsentlige pointer, som kan overvejes, når en grænsesprængende pædagogik diskuteres.

Musikterapeut Henrik Rydahl fra Teatergruppen Billedspor, som er et socialpsykiatrisk projekt, skriver: ”I de ti års erfaring jeg har med socialpsykiatrien, har jeg de første år prøvet kræfter med ”kontaktpersonrollen”, som er meget personlig – ja, til tider symbiotisk. Jeg oplevede den stigmatiserende for begge parter, fordi der automatisk blev meget opmærksomhed på ”det problematiske” mere end ressourcerne hos den enkelte. Handleplansarbejdet var med til at understøtte denne stigmatisering, synes jeg. Nu arbejder jeg helt anderledes. Jeg er ikke kontaktperson for nogen og laver ingen handleplaner. Til gengæld får vi lavet en masse musik og teater sammen, og fællesskabet om kunsten er kommet langt mere i fokus. Denne kontrast mellem de to forskellige relationsøjeblikke bliver mit bidrag til bogen”, skriver Rydahl.

⁴ Ibid.

⁵ Henriksen, Holger (2010): Erindring og eftertanke – bidrag til skolens kulturhistorie. Fjordager og Holger Henriksen, Munkebo, s. 67-68).⁵ Jf. Birgit Kirkebæk: Diagnose, konstruktion og handicaphistorisk bevidsthed. Artikel in print.

Lektor Søren Langager fra DPU overvejer i sit artikelforslag, om vi er blevet for ensidigt individualiserende i vores pædagogiske tilgang. Han er i gang med et forskningsprojekt, som handler om, hvordan en række pædagoger tænker og handler, der er ansat i botilbud for udviklingshæmmede. Han kalder sin kommende artikel "Træghed uden modstand", hvad der jo i sig selv er en sigende titel.

Hans pointe er, at pædagogerne er så forsete på det individuelle, at de ikke formår at tænke kollektivt, hvorfor dagligdagen drukner i rutiner, hvor der ikke findes nye fælles oplevelsesrum. Det er jo netop betydningen af de fælles oplevelsesrum, som Henrik Rydahl fokuserer på i sin artikel.

Når dertil lægges, at direktøren for den socialøkonomiske virksomhed TV-Glad i sit oplæg til artikel anfører, at de på TV-Glad ikke længere anvender pædagoger i arbejdet, da pædagoger typisk tænker mere i ritualiseret omsorg end i udfordrende nytænkning, så har vi måske nogle pejlemærker til, hvor den mere kreative pædagogik bevæger sig hen. Det er i den forbindelse muligt, at det er nødvendigt at gå stik mod tidens strøm, som handler om evidens og "hvad der virker" og i stedet tænke mere på, hvilke rum vi sammen kan skabe for glæde, udvikling og indsigt. Det kræver ikke mindre faglighed end det, "specialistlæreren" er udstyret med – snarere tvært imod. Det kræver så overlegen faglig viden, at det er muligt at improvisere i nuet på baggrund af solid indsigt. Indsigten opnås ikke alene gennem teoretiske studier og relevante kurser, men ved at arbejde nært sammen med de direkte involverede og lære af forældre og pårørende samt af de mennesker (inklusive os selv), vi ønsker at lære af og opleve og kommunikere med i nye sammenhænge, som beforder dannelse af hver enkelts personlighed.

Meget tankevækkende er der to artikler i sidste nummer af tidsskriftet "Specialpædagogik" (nr. 4, august 2012), der i forhold til børn med autisme anvender forskellige metoder i forhold til teaterprojekter, der netop illustrerer de to lærertilgange, Peter Kemp beskriver.

- I en artikel af cand. Musicae i musikformidling Birgitte Antonius med titlen "Specialklasseelever blomstrer i musik-teaterforestilling", tages der udgangspunkt i børnenes og de unges egne ideer og fortalte historier. Specialklasseeleverne er en blandet flok: Børn med autisme, Downs syndrom og meget andet. "Resultatet er en forestilling, som hele vejen igennem bygger på de medvirkende elevers egne ideer", skriver Birgitte Antonius "Kreative processer med musik og drama kan få specialklasseelever til at udvikle sig personligt og lære dem at indgå i et fællesskab. Det viser de gode erfaringer fra et musik- og teaterprojekt i Varde", står der.
- I en anden artikel skrevet af tale-hørekonsulent Mette Friderichsen med titlen "Cirkus Kaos", fortælles der om et teaterprojekt afviklet på en skole for normalt begavede børn med autisme i Tølløse. Her er hele konceptet lærerstyret. "De fik at vide hvad de skulle, og så gjorde de det", lyder en overskrift.

Man kan jo spørge sig, hvad forskellen på de børn med autisme, der indgik i forestillingsforløbet i Varde og de, der indgik i det samme i Tølløse egentlig var? Var børnene forskellige, eller var tilgangen forskellig? Jeg tror det sidstnævnte. Hvor den førstnævnte tilgang havde en almen-dannende tilgang, så var den sidstnævnte mere produceret ud fra ensidig specialistviden om, hvad børn med autisme (altid) har brug for. Min pointe er, at skal vi sprænge grænser er isoleret specialistviden ikke nok, vi må gå langt bredere ud og tænke langt mere alment, og vi må inddrage de direkte berørte og forstå deres tilgang, strategier og forståelse for at kunne bygge bro til det fællesskab, som vi er afhængige af, hvis vi ønsker at danne os selv som individ.

Dannelse hører livet til

“Dannelse hører livet til, den er autonom og er måske endda sin egen begrundelse, ligesom kunsten, glæden og kærligheden. Dannelse er afkaldet på at blive gjort dum og uværdig”, skriver den danske pædagog Steen Nepper Larsen.⁶ Dannelse kræver, at den enkelte bliver set og forstået som et menneske i sin egen ret med egne forhåbninger, drømme og ønsker. Disse forhold må formidles og udvikles gennem kommunikation. “Allierer man sig med dannelsesbegrebet, entrer man et felt, hvor rene mål-middel-rationelle overvejelser må melde hus forbi”, skriver Nepper Larsen.⁷ Sådan er det, fordi dannelse betyder, at hvert menneske må finde sin egen vej, når det mødes med andres forventninger og fordi “dannelse er en kultivering af evnen til at lære”.⁸

Det er denne kultivering lærerjobbet går ud på at fremme. Det, der kan kultivere det enkelte barns evne til at lære, kan kun udvikles i et fællesskab mellem de direkte implicerede: børnene, lærerne og forældrene. Det kræver nysgerrighed, åbenhed og fælles lydhørhed af de implicerede.⁹

Det er relationen, der er sårbar, ikke personen

Essensen af det, den svejtsiske filosof Alexandre Jollien kalder “Svaghedens filosofi”, er udsagnet om, at det er relationen, der er sårbar, ikke nødvendigvis det enkelte menneske med handicap. Alexandre Jollien er svejtsisk filosof og forfatter, født i 1975 med cerebral parese. Efter 17 år på en institution for funktionshæmmede begyndte han normal skolegang, og han læste senere filosofi ved universitetet i Fribourg.¹⁰

Det er de dialogiske muligheder mellem et menneske med handicap og omgivelserne, der undersøges i bogen. “Samtalens verdi ligger ikke i konklusionen, som skal etableres, men i dens eget, naturlige forløb”, skriver Jollien.¹¹ En virkelig samtale består af “sann dialog og filosofi”.¹² Her søges meningen ikke udenfor dialogen. Der er ingen dybere eller skjult hensigt. Samtalen er dialogisk – ikke doktrinær.

Jollien befinder sig i det paradoks, at han både skal kæmpe for sin frihed og alligevel besinde sig på sin afhængighed. “Løsningen bliver begrepet “affektiv uafhængighed”, som han sette opp mot den “tvungne avhengigheten”.¹³ Det, der kan resultere i gensidig ufrihed, ser Jollien i begreber som medlidenhed, hykleri og forstillelse. Medlidenhed har sit princip i magtudøvelse, selvhævdelse og tingsliggørelse af den anden. Jollien finder, at medlidenhed har sit udspring i angst for det anderledes og i en eksistentiel urotilstand præget af skyldfølelse og afstandtagen til den anden samt benægtelse af den personlige og frie væren for alle. “Hvad det gjelder, er å lære å se oss selv og den annen slik vi i virkeligheten er, slik at vi kan akseptere vår tilstand. Ikke medlidenhet, men å bli sett”.¹⁴ Grundlaget for etikken skal ifølge Jollien søges i vores forhold til de afmægtige, mangelfulde, ubetydelige og underkuede frem for i vor egen fysiske, intellektuelle eller sociale magt og overlegenhed.

Det er netop magt og overlegenhed som jeg læser ind i det, at vi tendentielt som lærere ikke længere skal stå til ansvar for vore egne handlinger, men at vi fagligt set kan dække os ind under den metode, der plejer at virke.

Det betyder ikke, at vi ikke er forpligtet på undervisningens mål og indhold, eller at vi ikke er forpligtet på at have - eller skaffe os - nødvendig specialviden, men det betyder, at vi skal udvikle undervisningen sammen med de elever og forældre, det angår. Det kan vi kun gøre ved at fokusere på kommunikation som et kærnebegreb, således som det fremgår af Handicapkonventionen.¹⁵

⁶ Larsen, Steen Nepper (2012): Dannelse – samtidskritiske bud på dannelsesbegrebets idehistorie og uomgængelige aktualitet. I: Social Kritik 130/2012, s. 53.

⁷ Ibid.

⁸ Ibid, s. 61.

⁹ Ibid, s70.

¹⁰ Alexandre Jollien: Lovet være svakheden. EFREM Bergen 2010

¹¹ Ibid, s. 104.

¹² Ibid 106-107.

¹³ Ibid, s. 118.

¹⁴ Ibid, s. 127.

¹⁵ Det Centrale Handicapråd (2009): De Forenede Nationer. Konvention om rettigheder for personer med handicap. København

Handicapkonventionen handler for mig at se om dannelse med sin understregning af det enkelte menneskes ret til kommunikation.

Eksempelvis handler konventionens *artikel 2* om retten til kommunikation og sprog. Det præciseres, at sprog omfatter "talesprog og tegnsprog samt andre former for nonverbalt sprog".

Artikel 4 angiver nødvendigheden af "at påtage sig eller fremme forskning og udvikling af, og at fremme eksistensen og anvendelsen af ny teknologi, herunder informations- og kommunikationsteknologi, mobilitetshjælpemidler, udstyr og hjælpemiddelteknologi, som er egnet for personer med handicap, med særlig vægt på teknologi til en overkommelig pris". I den forbindelse er det nødvendigt at fremme uddannelsen af fagfolk med henblik på, at de dels forstår hvilke forpligtelser, konventionen indebærer på informations- og kommunikationsområdet, dels forstår at anvende alternative kommunikations- og informationshjælpemidler.

Artikel 7 fokuserer på børn med handicap – herunder på "retten til frit at udtrykke deres synspunkter i alle forhold vedrørende dem selv på lige fod med andre børn, idet børnenes synspunkter skal tillægges passende vægt i overensstemmelse med deres alder og modenhed, samt ret til at modtage handicap- og aldersvarende bistand for at virkeliggøre denne ret".

Artikel 21 handler om retten til ytrings- og meningsfrihed samt adgang til information. Skal begreberne ytringsfrihed og meningsfrihed tages alvorligt, må de efter min mening udvides med begrebet offentlighed. Ytringsfrihed kræver, at der er måder at ytre sig på. Offentlighed at nogen vil høre på en. Hvad betyder ytringsfrihed, hvis det, man siger, forbliver uhørt og ikke medtænkt?

Kommunikation og retten til selvbestemmelse er nært forbundne begreber. Ret til selvbestemmelse er et gennemgående tema i Konventionens tekst.

Fremmedbestemmelse og selvbestemmelse

Handicaphistorisk set har fremmedbestemmelse fyldt mere end selvbestemmelse, hvis vi ser på behandling og undervisning af mennesker med handicap. I den bedste mening er det "der virker" blevet jagtet, men det er forblevet udiskuteret, om det, vi som lærere og forældre har ønsket skulle virke, også var det, som den enkelte ønskede at prioritere i sit eget liv. Den erkendelse fremhæver den danske historiker René Ruby i sin ph.d. afhandling "Afvigelsens dilemmaer", hvor han som blind overvejer, om normalisering er mulig. "Hvis normalisering alene handler om fysisk integration er den både mulig og også lykkedes. Hvis normalisering derimod står i forbindelse med normalitet altså at gøre blinde til helt normale der blot ikke kan se er der meget der tyder på at normalisering kun kan lade sig gøre gennem undertrykkelse og fornægtelse af det anderledes i den enkelte. Normaliseringen er sket på de seendes præmisser og normalisering udspringer af en magt til at definere det normale og afvigende", skriver han.¹⁶

I det at se den enkelte og åbne op for fælles kommunikation ligger både en respekt for personen og en åbenhed overfor, at dennes ønsker og behov kan være anderledes end det forud definerede "rette". Det forud definerede "rette" er måske netop det, der gør relationen skrøbelig, fordi det sætter begge parter i kommunikationen i parentes i forhold til udfoldelsen af deres individuelle personlighed.

--- 0 ---

¹⁶ Ruby, René (2011): Afvigelsens dilemmaer. Blindes organisering i det 20. århundrede. Det humanistiske Fakultet, Københavns universitet, s. 191-192.

Windows 8 – tablets og versioner

v/Gert Krabsen

Der er store forventninger til brug af Windows 8 på tablets. Årsagen er, at man håber – i modsætning til iPad og Android-tablets – at kunne bruge de kendte Windows-programmer (f.eks. ProgramSnedker o.lign.) på de nye tablets.

I den forbindelse skal man være opmærksom på, at Windows 8 kommer i flere udgaver til forskelligt hardware, og ikke alle versioner vil kunne genbruge Windows-programmer.

Det giver anledning til både forvirring og usikkerhed i ASK-kredse, og jeg vil derfor i dette notat prøve at give en kort oversigt i håb om, at det vil få tågerne til at lette ☺.

Ultrakort forklaring:

Windows 8 kommer i to versioner:

1. X86-versionen kan køre alle sædvanlige Windows-programmer. Den vil blive brugt på alle stationære, de fleste bærbare PC, og tablets rettet mod business-segmentet.
2. Windows RT (ARM-versionen) kan alene afvikle specialudviklede programmer ('apps'). Den vil blive brugt på de tablets, der skal tage konkurrencen op direkte med iPad og Android-tablets. Det er blandt andet den version der ligger på de Microsoft Surface-tablets der her i februar myldrede ind i landet..

Det skal man huske, inden man farer ud og køber en ny Windows 8 tablet til brug med ProgramSnedker, Tobii el.lign. Ikke alle vil kunne bruges.

Uddybende forklaring:

Det var den korte version – virkeligheden er naturligvis lidt mere nuanceret, så her kommer en lidt mere detaljeret forklaring..

Klar med det samme

En markant forskel på de gammelkendte PC'er, det være sig stationære, bærbare eller tablets (Paceblade/FizzBook osv.), og de nye tablets som iPad er, at de nye ikke har ventetid ved opstart: Der trykkes på 'on' og så er vi klar, hvor Windows nemt bruger op mod et par minutter til at starte. (Det er dog blevet markant bedre med Win 8 jfr. nedenfor).

2 versioner af Windows 8

Windows 8 kommer som udgangspunkt principielt i (mindst) to varianter: X86 og ARM.

1. x86

En version til X86-baserede PC'er. X86 er den processor-type (CPU) der sidder i alle de nu kendte PC'ere. Vi der er gamle nok husker, at man snakkede om *Intel 286, 386, 486* processorer (og *Pentium*, der var et smart navn for *586*). Alle er opbygget over samme grundstruktur i de millioner af transistorer, en CPU består af. Det betyder, at denne Windows-version i praksis kan afvikle alle de kendte PC programmer.

Ulempen er den gammelkendte, nemlig den lange opstartstid.

I forbindelse med de nye Windows 8 baserede PC'ere, herunder tablets og bærbare, er der dog en række tiltag, der minimerer opstartstiden:

- SSD-diske. SSD diske er harddiske uden mekaniske dele (svarer nærmest til meget store USB-sticks) og har derfor en meget hurtigere reaktionstid og mindre strømforbrug.
- Windows 8 er optimeret både med krav til systemet og med opstartstiden, så den nu efter mine erfaringer ligger i omegnen af 15-20 sekunder – på 'traditionelt' hardware.

- En del producenter anvender i de lidt dyrere modeller en *'instant on'*-teknik, hvor PC'en ikke slukkes helt, men bringes i 'dyb søvn'. Med den teknik kan man opnå opstartstider på ganske få sekunder. Ifølge producenterne kan batterierne klare adskillige ugers 'søvn', inden de løber tør.

2. ARM

En processor til ARM-baserede tablets. ARM er den CPU-type der sidder i næsten alle tablets (og de fleste smartphones).

Den er bl.a. karakteriseret ved altid at bruge SSD-diske. På grund af dette og andre forskelle – bruger 'dyb søvn' som nævnt ovenfor – er disse tablets altid klar ved tryk på start-knappen. Det betyder til gengæld, at de også i slukket tilstand har et omend diminutivt strømforbrug. Efter at være slukket helt kan der også her være en opstartstid på linje med x86-pc'erne; man kan sammenligne det med en smartphone efter batteriskift eller slukket efter en flyrejse; der går der jo også noget tid med opstarten.

Så oplevelsen af den hurtige opstart skyldes en blanding af en nyere 'hardware-arkitektur' med ARM-processor – og så de faktum, at den sådan set ikke slukkes! På grund af det lave strømforbrug opleves det blot ikke, at den løber tør for strøm.

Gamle PC-programmer på nye tablets.

Det ideelle er naturligvis, at man bare indlæser sine gamle Pc-programmer som f.eks. BoardMaker eller MediaMixer på en ARM-baseret Windows 8, og så er alle glade. Sådan er virkeligheden desværre ikke.

Årsagen er, at den grundlæggende opbygning af en ARM CPU (i IT-sproget kaldet arkitekturen) er så forskellig fra x86, at de samme programmer ikke kan afvikles på begge typer CPU. Det betyder at alle programmer skal genskrives fra bunden af. Og med et program som ProgramSnedker eller TOBII Communicator er det ikke noget, der bare gøres på et par dage..

Hvorfor findes f.eks. ProgramSnedker så ikke til iPad eller Android, når det alligevel skal skrives om?

Ud over at iPad / Android ikke kan afvikle programmer, der er skrevet til x86 CPU'er, er der en anden hindring, nemlig valget af *programmeringssprog*. Programmer/apps til iPad / Android skal skrives i programsproget *Java*, idet det er det eneste, der er lavet 'compiler' til. En *compiler* er et program, der oversætter programmørernes skrevne instrukser til den maskinkode, som CPU'en forstår.

Langt de fleste PC programmer er ikke skrevet i *Java*, men i et andet sprog, typisk *C#* eller *C++*. Disse kan derfor kun compileres til at køre på en PC med kombinationen af Windows+X86. Derfor kan de uden problemer køre på Windows 8, så længe maskinen har en x86 CPU, men ikke på en ARM-baseret maskine, uanset om denne har Windows 8.

Bliver det aldrig anderledes?

Det er jo op til program-udviklerne at beslutte om de vil anvende ressourcer på at genskrive de ret omfattende programmer.

Men jeg kan se to mulige veje ud af dilemmaet:

1. x86-pc'erne bliver optimeret ved hjælp af SSD-diske og 'instant on'-teknikker som beskrevet ovenfor, så opstartstiden reduceres til et niveau, hvor det ikke opleves som en hæmsko for brugen til kommunikationsformål. Samtidig reduceres strømforbruget, så det i praksis ikke er nødvendigt at slukke Pc'en.
2. Man kan forestille sig, at Microsoft på et tidspunkt vil præsentere en 'ARM-compiler' til Windows-programmer, der er skrevet i C#/C++. Det vil uden tvivl mindske tidsforbruget til en omskrivning ganske betydeligt: Så snakker vi ikke om at oversætte til et helt nyt sprog (C# -> Java), men om at tilrette de allerede skrevne programmer til de forskelle, der er i CPU'ernes indre arkitektur.

Der er ikke fra Microsoft meldt noget ud om denne mulighed, så personlig hælder jeg mest til mulighed 1. Vi kan allerede nu se en vifte af hardware-muligheder, der opfylder disse ønsker.

ISAAC Nordic Research Symposium..

v/ Hanne Rohde

I oktober måned deltog jeg i *Nordic Research Symposium 2012* på Lund Universitet, og det var jeg meget glad for. For det første var selve symposiet gratis, det kostede kun togturen til Lund og en frokost, for det andet var det vældig interessant, næsten lige som at være til international konference.

Der var omkring 40 deltagere fra de nordiske lande, de fleste var fra Sverige, der var 3 fra Norge, 4 fra Finland, jeg var desværre den eneste deltager fra Danmark. Lige som på den internationale konference foregår alt på engelsk, men i pauserne vurderede vi nu selv, om vi kunne forstå hinandens nordiske sprog.

Når man læser oplægsholdernes abstracts, kan det umiddelbart se svært ud, men oplæggene er ikke formuleret sværere, end når vi på vores egen konference har engelske oplæg. Det blev endvidere pointeret, at oplæggene ikke nødvendigvis behøver at være forskningsrelaterede, de skal bare være tilstrækkelig interessante og gerne omhandle nye ideer og tiltag.

ISAAC Nordic Research Symposium 2013..

I år arrangerer ISAAC Norge symposiet, som bliver afholdt på Oslo Universitet *torsdag den 18. april*, man skal tilmelde sig senest d. 25. marts.

I skrivende stund kendes programmet ikke, men følg med på www.isaac.no.

Det er igen gratis at deltage, men for mange af vores medlemmer en noget længere og dermed også dyrere tur til Oslo end til Lund.

Men man kan jo også slå to fluer med ét smæk, og deltage i ISAAC Norges nationale konference, som bliver afholdt fra 15.-17. april. Danske ISAAC medlemmer deltager til medlemspris.

Læs om begge arrangementer på www.isaac.dk.

--- 0 ---

Program and abstracts from the ISAAC Nordic Research Symposium 2012

Date: Tuesday October 23, 2012

Location: Certec, Department of Design Sciences (IKDC), Sölvegatan 26, Lund, Sweden.

09.00	Registration, coffee	Entrance hall at IKDC (level 2)
10.00	Key Note presentation. <i>Mats Granlund: Aiming towards functioning in interventions - ICF applications for AAC.</i>	Room 310 (level 3)
	Parallel seminars	
	Room: 467 (level 4)	Room: 567 (level 5)
11.00	Theoretical and practical perspectives on scaffolding language development with alternative means of communication. <i>Stephen von Tetzchner</i>	
11.30	Interpretation and construction of meaning of Bliss-words in children. <i>Margareta Jennische</i>	The use of The Canadian Occupational Performance Measure (COPM) in the interventional process of computer-based technical aid. <i>Ulla Ekeberg</i>
12.00	Organizational patterns of interaction when using natural AAC modes. <i>Maja Sigurd Pilesjö</i>	OIVA Interaction Model: supporting staff to better interaction with people with severe learning disabilities. <i>Katja Burakof</i>
12.30	Lunch (level 2)	
	Parallel seminars	
	Room: 467 (level 4)	Room: 567 (level 5)
13.30	Overlap in aided conversations <i>Kaisa Launonen & Irina Savolainen</i>	The use of Talking Mats in interaction between people with Huntington's disease, their support persons and a dental hygienist <i>Ulrika Ferm</i>
14.00	Online photo diaries for children with developmental disabilities. <i>Bitte Rydeman</i>	Communication in child hospital care settings using augmentative strategies and IT. <i>Ingrid Mattsson-Müller, Margret Buchholz & Gunilla Thunberg</i>
14.30	Raising awareness of ICT and means of telecommunication for people with impaired speech. <i>Kjerstin Greve Löberg & Andreas Richter</i>	Talking about Talking Mats – an investigation of children's views of pictures used to identify emotional state during hospital care. <i>Josefina Holstensson, Cajsa Karlsson & Gunilla Thunberg</i>
15.00	Coffee, fruit	
15.30	<i>Per-Olof Hedvall: Actors in AAC Activities</i>	Room 310 (level 3)
16.00	Closing: Future Directions	
17.15	Symposium ends	
19.30	Dinner at Klostergatans Vin & Delikatess (advance registration required)	

Hele dokumentet med alle abstracts kan findes som PDF på www.isaac.dk.

Vi har vist denne før, men der var en tom side – og det skader nok ikke med lidt gentagelse...

Ideelle rettigheder til at kommunikere

Jeg har ret til at :

- få reelle valgmuligheder
- sige nej og afvise ting eller handlinger
- bede om det, jeg vil have
- udtrykke følelser
- blive hørt og få et svar selv om svaret er "nej"
- bede om og få opmærksomhed og samvær med andre
- have adgang til at bruge mit kommunikationshjælpemiddel hele tiden
- få information om mennesker og aktiviteter i mine omgivelser
- få undervisning i og på min måde at kommunikere på
- have et fungerende kommunikations-system og backup
- være et fulgyldigt og ligestillet medlem af samfundet
- blive behandlet med respekt og værdighed
- blive snakket med, ikke om
- blive snakket med på en hensynsfuld måde

Frit oversat fra NJC The National Joint Committee for the Communication Needs of Persons with Severe Disabilities (1992). Guidelines for meeting the communication needs of persons with severe disabilities. ASHA, 34 (suppl.7), 2-3, tilpasset av ISAAC Norge etter ide fra K.A.

Titel	Dato	Arrangør	Sted
Marts			
Kommunikation og samspil, 2012-2013 - modul 1	7-3-2013	UCL	UCL, Videreuddannelse og praksisudvikling, Asylgade 7-9, 5000 Odense C
Introdag og Workshop om PODD	8-3-2013-12-3-2013	PODD	Rønne, Bornholm
April			
iPads til leg, læring og kommunikation	2-4-2013	Specialrådgivningen, Handicap og Hjælpemidler	Specialrådgivningen i Holbæk, Rosenvænget 13, 4300 Holbæk
Temadag om iPad og symbolkommunikation	4-4-2013 eller 5-4-2013	Institut for Syn og Hørelse	Institut for Syn og Hørelse, Aalborg
PODD introduktionsdag i København	24-4-2013	PODD	Frederiksberg Kommunes Ungdomsskole
Maj			
Kommunikation og samspil, 2012-2013 - modul 2	7-5-2013	UCL	UCL, Videreuddannelse og praksisudvikling, Asylgade 7-9, 5000 Odense C
Fokus på brugen af apps i rehabilitering	7-5-2013	Teknologi i Praksis	MarselisborgCentret i Aarhus
Konference om "Sjældne Familiedage"	8-5-2013	Sjældne Diagnoser	Handicaporganisationernes Hus, Blekinge Boulevard 2, 2630 Taastrup
IKT-uddannelse for specialpædagogisk personale	21-5-2013	Kommunikationscentret Hillerød	Skanderborg
September			
IKT messe og Konference	3-9-2013 4-9-2013	Instituttet for Blinde og Svagsynede	Hotel Nyborg Strand. Østersøvej 2. 5800 Nyborg
Kommunikation og samspil, 2012-2013 - modul 3	10-9-2013	UCL	UCL, Videreuddannelse og praksisudvikling, Asylgade 7-9, 5000 Odense C